

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

**ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
ІМЕНІ ВАЛЕНТИНИ ВОЛОШИНОЇ**

КАФЕДРА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК
УМОВА АКТИВІЗАЦІЇ ЇХ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Студентки 2 курсу МАПДЗ групи
Галузі знань : 01 Освіта / Педагогіка
Спеціальності : 013 Початкова освіта
Освітньої програми: Початкова освіта.
Дошкільна освіта

Гиндик Валентини Василівни

Науковий керівник:

канд пед. наук, доцент

Любчак Людмила Володимирівна

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

План

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ САМООЦІНКИ НА АКТИВІЗАЦІЮ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ	8
1.1. Суть навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів у Новій українській школі	8
1.2. Самооцінка молодших школярів: понятійний аналіз	15
1.3. Вплив неуспішності на самооцінку молодших школярів (за результатами експериментальних досліджень)	23
РОЗДІЛ II. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЇХ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	30
2.1. Створення ситуації успіху у різних видах діяльності молодших школярів в освітньому процесі НУШ	30
2.2. Включення в навчальний процес прийомів самооцінки та взаємооцінки під час парної та групової взаємодії	45
2.3. Доцільне застосування методів стимулювання позитивної поведінки для підвищення рівня самооцінки учнів	60
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТКИ	82

ВСТУП

Сучасні виклики часу зумовили зміни в освітній галузі. Адже постала потреба виховання молоді, яка критично мислить, ставить перед собою цілі та самостійно досягає їх, аналізує свою діяльність та діяльність інших, здатна навчатися упродовж життя. З прийняттям Концепції НУШ розпочався етап побудови такої школи, в якій хочеться вчитися, бо знання, які отримують учні, неодмінно можна буде застосувати і в повсякденному житті. Для реалізації визначених цілей учителі мають надавати перевагу діяльнісному підходу до організації процесу навчання школярів, в результаті чого учні більше взаємодіють між собою, з учителем, батьками. Використання технології групового навчання, проєктного та інтегрованого навчання допоможе учням цілісно сприймати світ, тому що явища, з якими вони знайомляться, розглядаються з різних сторін комплексно. Позитивним моментом такого навчання, на нашу думку, є те, що воно ґрунтується на дослідницькому характері діяльності учнів та практичному застосуванні отриманих знань у конкретних життєвих ситуаціях.

Кожна дитина унікальна та неповторна, тому важливим завданням учителя початкової школи є, насамперед, відкриття здібностей і талантів кожного учня, пізнання сильних сторін та винятковості кожної особистості, створення умов для її вдосконалення. Як тільки дитина повірить у свої сили, у всіх сферах діяльності вона стане успішнішою – у неї з'явиться мотивація. А щоб знання їй давали користь, потрібно навчити вміння їх застосовувати. Та щоб це зробити дитина повинна мати адекватну самооцінку.

Самооцінка є найважливішим показником розвитку особистості. Вона дає змогу людині робити активний вибір у найрізноманітніших життєвих ситуаціях, визначає рівень її прагнень і цінностей, характер її відносин з оточуючими. Самооцінка починає формуватися ще в ранньому дитинстві, коли дитина відокремлює себе від оточуючих людей і продовжує видозмінюватися протягом усього життя, стаючи все більш критичною і змістовною. Сенситивним періодом для становлення самооцінки як особливого компонента самосвідомості

є молодший шкільний вік, тому важливим і необхідним є починати процес формування об'єктивної самооцінки саме в цей віковий період.

На сучасному етапі розвитку початкової школи пріоритетною метою навчання є розвиток особистості школяра. Особистісний розвиток молодшого школяра співвідноситься з формуванням його самосвідомості, важливою і невід'ємною частиною якого є сформованість самоконтролю і самооцінки.

Тому, ми вважаємо, що формування самооцінки молодших школярів як умова активізації їх навчально-пізнавальної діяльності є актуальною темою у сучасному освітньому просторі.

Проблемі становлення самооцінки особистості присвятили праці вітчизняні та зарубіжні науковці, такі як Б. Ананьєв, В. Бодров, Л. Божович, Л. Бороздіна Л. Виготський, О. Гілязова, І. Кон, В. Овсянникова, В. Столін, І. Чеснокова та ін.

Загальновизнано науковцями, що труднощі у навчанні, соціальній взаємодії належать до більш сталих проблем психолого-педагогічної науки і практики.

Теоретичний аналіз проблеми неуспішності здійснювали відомі психологи і педагоги як О.Бударний, О.Баранова, Б. Баєв, П. Блонський, Л. Виготський, П. Й. Ефруссі, Л. Занков, В. Зеньковський, Г.Костюк, З.Калмикова, В. Лубовський, Н. Менчинська, Г. Россолімо, Л. Славіна, В. Цетлін, Я. Чепіга та ін.

Проблема інтелектуального розвитку учнів та активізація їх навчально-пізнавальної діяльності завжди цікавила науковців. Даним питанням займаються Н. Бібік, В. Вербицький, С. Гончаренко, О. Савченко, О. Сухомлинська, Т. Сущенко та ін.

Визначальний вплив відсутності пізнавального інтересу у молодших школярів, а в подальшому їх неуспішності на якість подальшої учбової діяльності, сформованість адекватної самооцінки і життя в цілому зумовили її актуальність в науковому і практичному плані. Таким чином, її наукове й практичне значення, недостатня теоретична розробленість зумовили вибір теми дипломного дослідження **«Формування самооцінки молодших школярів як умова активізації їх навчально-пізнавальної діяльності»**.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування та емпіричне вивчення особливостей самооцінки учня, впливу неуспішності на стан її сформованості у дітей молодшого шкільного віку.

Об'єкт дослідження: організація навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів в освітньому процесі Нової української школи.

Предмет дослідження: психолого-педагогічні умови формування самооцінки у молодшого школяра під час організації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Завдання дослідження.

- на основі теоретичного аналізу літератури визначити зміст ключових понять дослідження – самооцінки і навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів;

- розглянути теоретичні підходи щодо впливу низької навчальної успішності на становлення самооцінки молодшого школяра;

- емпірично простежити вплив неуспішності на самооцінку молодших школярів;

- обґрунтувати психолого-педагогічні умови формування самооцінки молодших школярів у процесі організації їх навчально-пізнавальної діяльності в освітньому процесі нової української школи.

Методи дослідження: аналіз психолого-педагогічної літератури, спостереження, бесіда; методики: «Методика комплексного вивчення самооцінки і ціннісних орієнтації А.А. Реан» та «Методика визначення емоційного рівня самооцінки А.В. Захарова. «Сходинки» (автор Т. Марцинковська).

Практичне значення. Обґрунтовані психолого-педагогічні умови формування адекватної самооцінки учнів у процесі організації їх навчально-пізнавальної діяльності можуть використовуватись у практиці роботи загальноосвітніх закладів, а також у безпосередній діяльності учителів початкової школи. Отримані в результаті виконання дослідження дані щодо зв'язку успішності школяра в навчальній діяльності та самооцінки можуть

допомогти у плануванні індивідуальної роботи з молодшими школярами з покращення успішності.

Експериментальна база: Комунальний заклад: «Вінницький ліцей імені Тараса Шевченка».

За період підготовки здійснено **апробацію** результатів дипломного дослідження на різного рівня науково-практичних конференціях:

- IV Міжнародній науково-практичній конференції «Модернізація системи освіти в гірських регіонах: національний і глобальний виміри», яка відбулася 22-23 листопада 2022 року на базі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;
- Міжвузівській науково-практичній конференції «Нова українська школа – середовище щасливого дитинства», яка відбулася 23 лютого 2023 року, м. Хмельницький;
- XX міжуніверситетській студентській науково-практичній конференції «Актуальні питання культури мовлення» (21 лютого 2023 р., м. Вінниця);
- VI Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами», яка відбулася 27 квітня 2023 року;
- VII Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти», Вінниця, 28 березня 2023 р.

Основні результати дослідження висвітлено у публікації автора, а саме:

1. **Тиндик Валентина.** Життєві орієнтири змісту освіти у Новій українській школі. *Нова українська школа – середовище щасливого дитинства: Матеріали міжвузів. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 23 лютого 2023 року) :* Хмельницький: ПП «А.В.Царук», 2023. С. 297-300.
2. **Тиндик Валентина.** Вплив самооцінки на навчально-пізнавальну діяльність молодших школярів у контексті ідей Нової української школи. *Інклюзивна*

освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами: збірник матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 27 квітня 2023 р.) / редкол.: О.П. Демченко та інші; за заг. ред. О.П. Демченко. Вінниця, 2023. Вип. 5. С.175-179

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг наукової роботи 93 сторінки, основний текст представлено на 80 сторінках. Список використаних джерел нараховує 81 найменування.

ВИСНОВКИ

Теоретичне обґрунтування та емпіричне вивчення особливостей самооцінки учня, впливу неуспішності на стан її сформованості у дітей молодшого шкільного віку виконано.

На основі теоретичного аналізу літератури ми визначили зміст ключових понять дослідження – самооцінки і навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів. Проблема активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів цікавила науковців давно. Одним із перших, хто піднімав дану проблему, був чеський педагог Я. А. Коменський, який у першому розділі «Великої дидактики» говорив про активізацію прагнення школярів до навчання та пізнання. Також цю проблему досліджували, аналізували та розвивали І. Г. Песталоцці, А. Г. Дістервег, К. Д. Ушинський, В. О. Сухомлинський та ін.

Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів є одним із головних завдань сучасного навчального заняття. Даним питанням займаються Н. Бібік, В. Вербицький, С. Гончаренко, О. Савченко, О. Сухомлинська, Т. Сущенко та ін.

Важливим завданням Нової української школи є надання якісної освіти кожному учаснику освітнього процесу, зорієнтовану на індивідуальні потреби дітей, їх особливості, розвиток та виховання. Завдяки використанню різних засобів активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів початкових класів, освітній процес стає ефективнішим, молодші школярі розвиваються всебічно і гармонійно, зростають інтелектуально та морально, вміють адекватно оцінювати результати своєї діяльності та діяльності інших.

Навчально-пізнавальна діяльність молодших школярів у Новій українській школі є невід'ємною складовою освітнього процесу, важливим способом виховання та становлення успішних, цілеспрямованих, зосереджених та розумних членів суспільства. Вона проходить наскрізно через усі види діяльності, які можуть бути запропоновані вчителем у навчальних осередках школи.

Формування самооцінки молодших школярів як умова активізації їх навчально-пізнавальної діяльності є актуальною темою у сучасному освітньому просторі. Проблемі становлення самооцінки особистості присвятили праці

вітчизняні та зарубіжні науковці, такі як В. Бодров, Л. Бороздіна Л. Виготський, О. Гілязова, Л. Долинська, І. Кон, В. Овсянникова, В. Огороднійчук, О. Скрипченко О.В., П.Чамата, І. Чеснокова та ін. Різноманітні дослідження самооцінки вказують на різні підходи до її тлумачення, зокрема, особистісне утворення, яке регулює поведінку і діяльність; як характеристика особистості, її центральний компонент, що відображає своєрідність її внутрішнього світу. Якщо розглядати самооцінку як систему особистісних утворень індивіда, які визнані ним за систему цінностей, то більшість авторів трактують самооцінку як цінність, якою індивід наділяє себе в цілому. Ми опираємося на дослідження науковців, в яких самооцінка розглядається як показник ступеню задоволеності собою; ставлення до успіху особистості; фіксація результатів пізнання себе.

На думку вчених успіх або невдачі в учбовій діяльності, яка є провідною в молодшому шкільному віці, постає потужним джерелом формування самооцінки. Проведений аналіз даних дає підстави вважати, що джерелом формування самооцінки виступає учбова діяльність, спрямована на самореалізацію особистості, її успішну взаємодію з вчителями і з учнями.

Аналіз наукових джерел дозволив нам виокремити наступні компоненти структури самооцінки: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, емоційний і діяльнісно-практичний. Основними функціями самооцінки є: мотиваційна; орієнтаційна; регулятивна; рефлексійна.

Сенситивним періодом для становлення самооцінки вважається молодший шкільний вік, бо саме у цей час дитина займає нову суспільно значущу позицію, відбувається зміна і розширення свого кола спілкування, тому важливо не пропустити цей час та починати процес формування об'єктивної самооцінки.

Самооцінка учнів молодшого шкільного віку співвідноситься з труднощами завдань і порівнянням власних можливостей з можливостями інших учнів. У дітей молодшого шкільного віку вона формується під впливом близького кола спілкування: батьків, родичів, друзів та вчителів. Ми це констатували у ході проведеного експериментального дослідження, адже рівень самооцінки ми визначали відповідно до позицій, на які себе ставили школярі: з власної позиції, з позиції мами, з позиції інших рідних, та з позиції вчителя.

Для визначення рівня самооцінки молодших школярів нами було використано методику «Сходинки» (автор Т. Марцинковська). За результатами аналізу використаної методики ми можемо стверджувати, що низька самооцінка відслідковується у 8 учнів, що становить 25,8% дітей, адекватна – у 10 учнів (32,2%), стійка адекватна відзначається у 13 учнів, що становить 42,0% всіх респондентів. Високої самооцінки ми не відслідкували у жодного респондента.

Тому щоб досягти оптимальних показників ми працювали, враховуючи інтереси дітей і залучали до взаємодії рідних, які мають безпосередній вплив на школярів. Лише спільними зусиллями можна досягти правильного результату.

Через те, ми проводили: збори-консультації, на яких обговорювали успіх кожної індивідуальності безпосередньо, не виносячи цієї інформації на загальне, як і передбачає концепція НУШ; батьківські-тренінги, на яких моделювали ситуації, щоб поставити дорослих на позицію їх дітей; проводили позакласні та позашкільні види діяльності, які згуртовували як класний, так і батьківський колективи, таким чином налагоджували емоційний клімат.

Педагогічною умовою ефективного формування самооцінки молодших школярів у навчальній діяльності ми вважаємо чітку *організацію співпраці між учителем та учнями*, реалізацію якої вбачаємо у використанні алгоритму поетапного формування самооцінки, через діалогічну співпрацю та спілкування вчителя з учнями, здійснення аналізу успіхів та невдач школяра.

З позиції вчителя застосовували:

- диференційоване навчання, щоб кожен із учасників навчально-пізнавального процесу був задіяний у ході роботи та відчув те, що він може працювати з усіма на рівних;

- заохочення – дозволяли обирати навчальне завдання, за активну участь на уроці інколи звільняли від домашнього завдання;

- створення ситуації успіху – проводили чіткі інструктажі, з випередженням у проблемних ситуаціях.

Але ми врахували й те, що коригування потребує не лише низька самооцінка, але й завищенна. У реалізації цього завдання нам допомогли методи самооцінювання та взаємооцінювання.

Самооцінювання було спрямовано на включення учнів у процес самопізнання, вироблення позитивної мотивації до самооцінної діяльності. Самопізнання відбувалося через бесіди, тренінги, ігри, відкриті заняття та ін.

Взаємооцінювання більшою мірою має корекційну мету, адже ті, у кого занижена самооцінка побачать переваги у своїй роботі, а хто із завищеною – буде вчитися реагувати на критику та приймати її. Щоб взаємооцінювання сприймалося менш травматично, ми застосовували наступні методи: «Дві зірочки і порада» - коли діти починали з позитивних моментів роботи, далі ділилися порадою щодо покращення деяких елементів і закінчували теж позитивом. За таким же алгоритмом використовували методику «Сендвіч», коли говорили позитив – бачення щодо покращення – позитив. Такий спосіб налаштовує на сприйняття та не стимулює до внутрішнього протесту. Ще ми застосовували «Градус успіху», де ставили позначку, на якій знаходиться їх однокласник/однокласниця. Позначки на початкових етапах були підписані 1- «Ти потребуєш допомоги!», 2 - «Ти рухаєшся у правильному напрямку!», 3 - «Це успіх, вітаю!», 4 - «Ти досягнув/досягнула майстерності!». Ця методика теж не викликає агресії, адже не вказує на неуспішність, а лише має консультативний характер.

Застосовуючи окремі методики, ми коригували самооцінку школярів, що під час експерименту було відзначеною позитивною динамікою у зміні рівня самооцінки. Разом із рівнями самооцінки змінився й підхід до навчально-пізнавальної діяльності. Діти почали більш активно долучатися до виконання дослідницьких завдань, цікавитися позакласним заходами, критично мислити. Це тому, що ті, у кого була низька самооцінка відчували свою значимість та почали проявляти ініціативу, адже їм подобається досягати вершин та проживати позитивні емоції. А діти з високою самооцінкою не втратили інтересу до навчання, побачили, що є ще інші вектори, над якими можна вдосконалюватися, щоб підтримувати той рівень, на якому вони є.

Отже, важливими психолого-педагогічними умовами формування самооцінки молодших школярів у процесі організації їх навчально-пізнавальної діяльності ми вважаємо:

- створення ситуації успіху у різних видах діяльності молодших школярів в освітньому процесі НУШ;
- включення в навчальний процес прийомів самооцінки та взаємооцінки під час парної та групової взаємодії;
- доцільне застосування методів стимулювання позитивної поведінки для підвищення рівня самооцінки учнів.

Але проведені нами дослідження та отримані результати не охоплюють всі аспекти заявленої проблеми. Перспективними можуть бути подальші дослідження, що визначають роль сім'ї у формуванні адекватної самооцінки молодших школярів, а також вплив дистанційного та змішаного навчання на становлення самооцінки учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/zmaghannja> (дата звернення: 07.08.2023р.)
2. Баришполь С.В., Міщай О.В. Довідник учителя 1 класу. Х.: Вид. група «Основа», 2013. 159 с.
3. Бех І .Д. 100 ключів виховного успіху : наук.-метод. посіб. Шкільний світ. 2009. №21–23 (Червень). С. 3-148.
4. Бех І. Д. Справедливість – несправедливість у міжособистісних взаєминах. Світ виховання. 2006. № 3 (16). С. 8-10.
5. Бех І.Д. Виховання особистості: навчально-методичний посібник. К. : Либідь, 2003. 848 с.
6. Бех І.Д. Психологічні підходи до індивідуалізації та диференціації. *Збірник наукових статей ПЗВО «Київський міжнародний університет» й Інституту соціальної та політичної психології НАПН України. Серія: «Психологічні науки: проблеми і здобутки»*. Випуск (2) 16. К. КиМУ, 2020. 307 с.
7. Бібік Н. М., Вашуленко М. С., Мартиненко В. О. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2014. 346 с.
8. Бібік Н.М. Педагогічний дискурс. Випуск 10. 2011. С. 55-56.
9. Білодід І. К. Академічний тлумачний словник. 1970-1980. Том 3. 237 с.
10. Білозерська С. Психологічні аспекти виховання моральних якостей в молодшому шкільному віці. *Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка»*. Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2006. Вип. 7. С. 15-27.
- 11.Бреславець Л. Корекційна програма зі зменшення агресії та підвищення рівня самооцінки : [тренінг для підлітків]. Шкільному психологу. Усе для роботи. 2012. №3. С. 35–39.
- 12.Василюк А., Танась М. Педагогічний словник-лексикон (українсько-англо-польський). Київ-Варшава, 2013. 222 с.
- 13.Главник О. Навіщо нам самооцінювання? Психолог. 2002. №41. С. 1–2.

14. Гусейн Т., Тайджиман А. Моніторинг стандартів освіти: чому і як усе починалося. *Моніторинг стандартів освіти* / за ред. Альберта Таджимана і Т. Невілла Послтвейта. Львів: Літопис, 2003. С. 16-40.
15. Данилова Л. Розвивати пізнавальну активність учнів. Рідна школа. 2002. № 6. С. 18–20.
16. Дейніченко Т. І. Диференціація навчання в процесі групової форми його організації (на прикладі предметів природничо-математичного циклу) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Т. І. Дейніченко ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Х., 2006. 21 с.
17. Демченко О.П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія*. Випуск 6. Вінниця: РВВ ДП Державна картографічна фабрика, 2002. С.114-122.
18. Демченко О.П., Лазаренко Н.О., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Том 86. №6. С.123-143.
19. Державний стандарт початкової загальної освіти (2018 р.). URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> (дата звернення: 11.06.2023р.)
20. Дячук П. В. Діагностика розвитку самооцінки молодших школярів в системі міжособистісних взаємин. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 17: Теорія і практика навчання та виховання : зб. наук. праць*. К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. Вип.6. С. 229–234.
21. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
22. Казьмірчук Н., Яковишина М. Вивчення емоційної культури майбутніх вчителів початкових класів. *New incertion*. Чернігів, 2021. №2. С.41-49.
23. Кащенко О. В. Професійна самооцінка особистості: огляд стану проблеми в сучасних дослідженнях. *Вісник Київського Національного університету*

- імені Т. Шевченка. Сер. Соціологія. Психологія. Педагогіка* / [відп. ред. В. Б. Євтух]. К. : КНУ імені Т. Шевченка, 2007. Вип. 27–28. С. 111–114.
24. Кондратенко Л. О. Психологічні передумови виникнення шкільної неуспішності. *Психологічний вісник : зб. наук. пр. Ніжинського держ. пед. ун-ту.* 2003. Вип. 1. с. 200–203.
25. Кондратенко Л. О. Психологія первинної шкільної неуспішності: монографія. Чернігів : Десна Поліграф, 2017. 488 с.
26. Кондратюк І. Г. Активізація навчальної діяльності учнів на уроці. *Англійська мова та література.* 2006. № 15. С. 2.
27. Концепція НУШ. URL:
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 16.07.2023р.)
28. Концепція початкової освіти / О. Я. Савченко, Н. М. Бібік, В. О. Мартиненко та ін. *Початкова школа.* 2016. № 6. С. 1–4.
29. Кривошопка О. Б. Групові форми роботи в початковій школі. Х.: Вид. Група «Основа», 2008. 157 с.
30. Лимар Ю. М., Непоп Ю. М. Організація групової та парної роботи учнів початкової школи. К. : «А. С. К.», 2001. С. 5-8.
31. Литвиненко І. П. Багатоканальна діяльність – засіб розвитку пізнавальної активності. К. : Просвіта, 2002. 316 с.
32. Ліпкина А. І. Педагогічна оцінка і її вплив на формування особистості учня. *Педагогіка і психологія.* К., 2001. С. 56–64.
33. Ліфарєва Н. В. Психологія особистості : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. К. : Центр навч. літ., 2003. 240 с.
34. Лозова В. І. Пізнавальна активність школярів. Харків: Основа, 1990. 89 с.
35. Лопуга О. О. Групові форми роботи як засіб розвитку пізнавальної активності та комунікативних умінь молодших школярів. К.: Вид. Група «Основа», 2018. 65 с.
36. Любчак Л. В., Хутченко Д. О. Використання прийомів формувального оцінювання в умовах дистанційно навчання молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені*

Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. 2022. Випуск 71. С. 22-29

37. Максименко С. Д. Онтогенез особистості. Практична психологія та соціальна робота. 2006. №9. С. 1-10.
38. Максименко С. Д. Структура особистості. Практична психологія та соціальна робота. 2007. №1. С. 1-13.
39. Менчинська Н. А. Навчання і розумовий розвиток. *Педагогіка*. К., 2002. С. 78–81.
40. Міщанова І. Моніторинг розвитку особистості як суб'єкта соціальної взаємодії. *Психологія і суспільство*. 2001. №3. С. 114–144.
41. Москаленко В. В. Скаутська група як фактор формування самооцінки. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. №7. С. 7–9.
42. Музика О., Загурська С. Методики дослідження самооцінки творчих здібностей в учбовій діяльності. *Практична психологія та соціальна робота*. 2010. №4. С. 38–47.
43. Навчально-інформаційний портал НУБіП України [Електронний ресурс]. URL: <https://elearn.nubip.edu.ua/mod/book/view.php?id=473252&chapterid=171593> (дата звернення: 23.10.2023р.)
44. Настільна книга педагога. Посібник для тих, хто хоче бути вчителем-майстром / Упорядники: Андрєєва В. М., Григора В. В. Харків: Вид. група «Основа»: «Тріада +», 2007. 352 с.
45. Ніколенко Л. Т Розвиток пізнавальної активності і самостійності учнів. Початкова школа. 2001. № 8. С. 28.
46. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
47. Нова українська школа : poradnik dla vchitelja / під заг. ред. Н. М. Біб'юк. К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
48. Нова українська школа. 2016. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення: 23.10.2023р.)

- 49.Павелків Р.В., Цигипало О.П. Дитяча психологія. К.: Академвидав, 2008. 432 с.
- 50.Пасічніченко А. Сім'я як чинник формування самооцінки дитини дошкільного віку. *Актуальні проблеми дошкілля : зб. наук. праць* / [за ред. М. Чепіль]. Дрогобич : ДДПУ імені Івана Франка, 2012. С. 75–81.
51. Пеньковська Н. М. Психологічні умови розвитку рефлексії у молодших школярів : дис. на здобуття наукового ступеня канд. психолог, наук ; 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія ; Ін-т психології імені Г. С. Костюка АПН України. К., 2003.204 с.
- 52.Пеньковська Н.Ю. Роль самооцінки у формуванні особистості дитини. Початкова школа. 2002. № 10. С. 16–22.
53. Петрунук А. С., Таран Б. Г. Молодший школяр. Львів, 2001. С. 30–35.
- 54.Пехота О.М. Освітні технології : [навч.-метод. посібн.] / за заг. ред. О. М. Пехоти. К. : «А. С. К.», 2001. С. 197–214.
- 55.Пехота О.М. Освітні технології : [навч.-метод. посібн.] / за заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : «А. С. К.», 2001. – С. 197–214.
56. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / За ред. О.І. Пометун. К., 2003. 192 с
- 57.Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти. 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0813729-21#n7> (дата звернення: 23.10.2023р.)
58. Пшенична Л. Доброзесність у навчанні : збірник студентських та учнівських есе / уклад.: Л. Пшенична, О. Семенов, М. Ячменик, Н. Пономаренко. Суми, 2023. 95 с.
- 59.Савченко О. Я. Диференціація навчання на всіх етапах уроку. Сучасний урок у початкових класах. К., 1997. С. 39–57.
- 60.Савченко О. Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів. Київ: Радянська школа, 1982. 176 с
- 61.Савченко О.Я. Впровадження інновацій – об'єкт педагогічної теорії і практики. Рідна школа. К. : Преса України, 2012. № 10. С. 79–80.

- 62.Сапожникова Л.С. Самооцінка, домагання та діагностика деяких її особливостей. Педагогіка: науково-методичний збірник. К.: Освіта, 1993. С. 73–82.
- 63.Святченко О. В. Диференціація – умова успішного навчання. Початкова освіта. № 12 (берез.) 2007. С. 3.
- 64.Седеревічене А. О. Дидактичні можливості диференціації змісту початкової освіти. Народна освіта. 2007. Вип. 3. С. 22-26.
- 65.Сікорський П. І. Теоретико-методологічні основи диференційованого навчання. Львів: Каменяр, 1998. 196 с.
- 66.Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук В.В. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. К.: Просвіта, 2001. 416 с.
- 67.Смарт освіта. Диференційоване навчання: навіщо та як проводити. URL: <https://nus.org.ua/articles/dyferentsiojovane-navchannya-navishho-i-yak-provodyty/> (дата звернення: 26.12.2022 р.)
- 68.Смарт освіта. Парти в НУШ: чому важлива мобільність [Електронний ресурс]. URL: <https://nus.org.ua/articles/party-v-nush-chomu-vazhlyva-mobilnist/> (дата звернення: 17.01.2023р.)
69. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах. Т. 3. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. Київ : Радянська школа, 1977. 670 с.
- 70.Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. – Київ : Рад. шк., 1978. – 263 с.
71. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1–2 класи. К.: Т.Д. «Освіта-Центр+», 2018. 240 с.
- 72.Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 3–4 класи. К.: Т.Д. «Освіта-Центр+», 2018. 207 с.
73. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : У 2 т. Т. 1. К. : Рад. шк., 1983.
- 74.Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. Том 1. 1952. 518с.
- 75.Феннел М. Как повысить самооценку. М. : АСТ, 2005. 287 с.

76. Фідкевич О. Л., Богданець-Білоskalенко Н. І. Нова українська школа: теорія і практика формувального оцінювання у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти. Київ: Генеза, 2020. 96 с.
77. Химинець В.В., Кірик М.Ю. Інновації в початковій школі. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 312 с.
78. Ярошенко О. Г. Групова навчальна діяльність школярів: теорія і методика. Київ: Партнер, 1997. 193 с.
79. Lapshyna Iryna, Lyubchak Lyudmila. *Using the Technology of Collective Game Communication in the Process of Forming the Diamonological Competency of Primary School Pupils // Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II. School Pedagogy. Preschool Pedagogy. May 24th-25th, 2019. Rezekne, Rezekne Academy of Technologies. 2019. P. 267-279*
80. Lapshyna I., Lyubchak L., Franchuk N. Formation of Communication Culture of Schoolchildren in the Process of Group Work at the Lessons of Primary School // *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Rpoceedings of the International Scientific Conference. Volume III. May 22th-23th, 2020. 328-341.*
81. Lapshyna I., Lyubchak L., Franchuk N., Vasylyuk A., Komarivska N. *Development of Diamonological Competence of Future Primary School Teachers in the Process of Professional Training // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Rpoceedings of the International Scientific Conference. Volume I. May 28th-29th, 2021. 395-405.*